

УДК 347. 961

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.1.61>

ПРИПИНЕННЯ НОТАРІАЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН У СВІТЛІ СУЧАСНОЇ НОТАРІАЛЬНОЇ ДОКТРИНИ: ЮРИДИЧНІ ФАКТИ ТА ПРАВОВІ НАСЛІДКИ

Крижевська О.О.,
*доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри юстиції,
Навчально-науковий інститут права,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0003-4989-6322
e-mail: olenaderii12@ukr.net*

Крижевська О.О. Припинення нотаріальних процесуальних правовідносин у світлі сучасної нотаріальної доктрини: юридичні факти та правові наслідки.

У статті досліджуються юридичні факти, що зумовлюють припинення нотаріальних процесуальних правовідносин, з урахуванням їх динамічного характеру, стадійності нотаріального процесу та особливостей реалізації процесуальних прав і обов'язків його суб'єктів. Обґрунтовується доцільність використання в науковому обігу категорії «припинення нотаріальних процесуальних правовідносин» замість поняття «закінчення», оскільки останнє не відображає повною мірою правову природу та механізм реалізації нотаріального процесу. Акцентується увага на тому, що нотаріальні процесуальні правовідносини можуть припинятися на різних стадіях нотаріального провадження, однак визначення їх завершального моменту потребує врахування не лише формальних, а й функціональних критеріїв.

У роботі здійснено аналіз співвідношення понять «вчинення нотаріальної дії» та «реєстрація нотаріальної дії», а також оцінено значення внесення запису до Реєстру для реєстрації нотаріальних дій у контексті визначення моменту припинення нотаріальних процесуальних правовідносин. Доведено, що реєстрація нотаріальної дії не може розглядатися як юридичний факт, з яким безумовно пов'язується припинення відповідних правовідносин, оскільки після здійснення такої реєстрації нотаріус продовжує виконувати низку процесуальних обов'язків, пов'язаних з остаточним оформленням нотаріального акта, видачею його примірників, поверненням документів та іншими діями, що є складовими нотаріального провадження.

Обґрунтовується положення, відповідно до якого припинення нотаріальних процесуальних правовідносин має пов'язуватися з повною реалізацією процесуальних прав усіма їх суб'єктами, виконанням визначених законом обов'язків та досягненням мети конкретного нотаріального провадження. На прикладі багатоетапних нотаріальних проваджень доводиться неможливість формального підходу до визначення моменту їх завершення без урахування змісту та специфіки відповідної нотаріальної дії. Особлива увага приділяється ролі нотаріального акта як процесуальної форми фіксації юридичних фактів виникнення, зміни, трансформації та припинення нотаріальних процесуальних правовідносин. Зроблено висновок про необхідність подальшого нормативного уточнення процедурних аспектів діяльності нотаріуса, зокрема шляхом розширення практики винесення процесуальних актів, що забезпечить правову визначеність нотаріального процесу, інтегрує ефективний судовий контроль та сприятиме належному захисту прав і законних інтересів заінтересованих осіб.

Ключові слова: нотаріальний процес, нотаріальні процесуальні правовідносини, юридичні факти, припинення нотаріальних правовідносин, нотаріальне провадження, нотаріус, нотаріальна дія, реєстрація нотаріальних дій, нотаріальний акт.

Kryzhevskya O.O. Termination of notarial procedural legal relations in the light of contemporary notarial doctrine: legal facts and legal consequences.

The article examines the legal facts that determine the termination of notarial procedural legal relations, taking into account their dynamic nature, the staged structure of the notarial process, and the specific features of the exercise of procedural rights and obligations by its subjects. The author substantiates the expediency of using the category «termination of notarial procedural legal relations» in scholarly discourse instead of the concept of «completion» since the latter does not fully reflect the legal nature and the mechanism of implementation of the notarial process. Attention is focused on the fact that notarial procedural legal relations may terminate at different stages of notarial proceedings; however, determining their final moment requires consideration not only of formal but also of functional criteria.

The paper analyzes the correlation between the concepts of «performance of a notarial act», «registration of a notarial act» and assesses the significance of making an entry in the Register for the Registration of Notarial Acts in the context of determining the moment of termination of notarial procedural legal relations. It is argued that the registration of a notarial act cannot be regarded as a legal fact that unconditionally entails the termination of the relevant legal relations, since after such registration the notary continues to perform a number of procedural duties related to the finalization of the notarial instrument, issuance of its copies, return of documents, and other actions constituting elements of notarial proceedings.

The author substantiates the position that the termination of notarial procedural legal relations should be associated with the full realization of procedural rights by all their subjects, the performance of statutory obligations, and the achievement of the purpose of the specific notarial proceeding. Using examples of multi-stage notarial proceedings, the paper demonstrates the impossibility of a purely formal approach to determining their completion without taking into account the content and specific nature of the relevant notarial act. Special attention is paid to the role of the notarial instrument as a procedural form for recording legal facts of the emergence, modification, transformation, and termination of notarial procedural legal relations. The article concludes that further normative clarification of procedural aspects of notarial activity is necessary, in particular through expanding the practice of issuing procedural acts, which will ensure legal certainty in the notarial process, enable effective judicial control, and contribute to the proper protection of the rights and legitimate interests of interested persons.

Key words: notarial process, notarial procedural legal relations, legal facts, termination of notarial legal relations, notarial proceedings, notary, notarial act, registration of notarial acts, notarial instrument.

Постановка проблеми. У теорії нотаріального процесуального права й досі зберігається відсутність єдності підходів до визначення юридичних фактів, з якими пов'язується припинення нотаріальних процесуальних правовідносин, а також до встановлення моменту їх припинення. Нормативне регулювання нотаріальної діяльності не містить чіткого та системного визначення процесуальної форми нотаріального провадження, що зумовлює різне тлумачення стадій, етапів і завершального моменту нотаріального процесу як у доктрині, так і в правозастосовній практиці.

Особливої дискусійності набуває питання співвідношення понять «вчинення нотаріальної дії» та «реєстрація нотаріальної дії», а також визначення їхнього значення для динаміки нотаріальних процесуальних правовідносин. Наукові позиції щодо цього питання істотно різняться, що призводить до неоднозначного розуміння моменту завершення нотаріального провадження та створює ризики правової невизначеності у нотаріальній і судовій практиці. Крім того, у чинному законодавстві недостатньо врегульовано питання процесуального оформлення дій нотаріуса, які спричиняють виникнення, зміну або припинення нотаріальних процесуальних правовідносин. Відсутність чіткого закріплення переліку нотаріальних процесуальних актів і юридичних фактів, з якими пов'язуються відповідні правові наслідки, ускладнює захист прав заінтересованих осіб і перешкоджає ефективному судовому контролю за діяльністю нотаріуса. У зв'язку з цим виникає необхідність наукового переосмислення моменту припинення нотаріальних процесуальних правовідносин крізь призму їхньої динаміки, визначення юридичної природи нотаріального акта як процесуального юридичного факту та обґрунтування доцільності формалізації окремих процесуальних дій нотаріуса з метою забезпечення правової визначеності нотаріального процесу.

Метою статті є наукове обґрунтування юридичних фактів, з якими пов'язується припинення нотаріальних процесуальних правовідносин, з'ясування моменту їх припинення крізь призму те-

орії нотаріального процесуального права, а також визначення ролі нотаріального акта як процесуального юридичного факту у динаміці нотаріального провадження.

Стан опрацювання проблематики. Проблематика нотаріальних процесуальних правовідносин, їх динаміки та юридичних фактів, з якими пов'язується їх виникнення, зміна і припинення, неодноразово порушувалася у працях українських вчених. Зокрема, у дослідженнях М.В. Бондарєвої [1], О.В. Коротюк [2], М. Німака [3], І.С. Панченко [6], В. Голобородько [5], О.С. Снідевича [8] аналізуються стадії нотаріального процесу, момент вчинення нотаріальної дії, співвідношення її вчинення та реєстрації, а також правова природа нотаріального акта. Водночас узагальнення наведених позицій свідчить про відсутність єдиного концептуального підходу до визначення юридичних фактів припинення нотаріальних процесуальних правовідносин та моменту завершення нотаріального провадження, а також про недостатню розробленість питань процесуального оформлення дій нотаріуса, які мають самостійне юридичне значення для динаміки відповідних правовідносин, що зумовлює необхідність подальшого комплексного наукового дослідження зазначеної проблематики.

Виклад основного матеріалу. Нотаріальне процесуальне правовідношення є важливим механізмом забезпечення реалізації цивільних прав та обов'язків. Його динаміка формується під впливом різних юридичних обставин, які можуть призвести до припинення цього правовідношення. Динаміку нотаріального процесуального правовідношення завершують юридичні факти, що тягнуть за собою припинення нотаріального процесуального правовідношення. Як зазначає М.В. Бондарєва, момент припинення нотаріального процесуального правовідношення не є однаковим у кожній справі, оскільки він може наставати на різних стадіях нотаріального процесу – починаючи від вирішення питання про відкриття провадження і завершуючи етапом вчинення нотаріальної дії [1, с. 163]. Висловлену позицію в цілому слід визнати обґрунтованою, однак вона не позбавлена дискусійних аспектів.

Насамперед, в аспекті динаміки нотаріального процесуального правовідношення більш коректним слід було б вважати вислів «припинення правовідношення», а не «закінчення правовідношення». Крім того, якщо ми говоримо про момент, наприклад, щодо «моменту вирішення питання про відкриття провадження», то доцільно було б говорити й про момент в аспекті етапу вчинення нотаріального провадження, оскільки власне сам етап вчинення нотаріального провадження є певною сукупністю процесуальних дій, яка значно розширена в часі.

Крім того, вважаємо, що саме через призму теорії нотаріальних процесуальних правовідносин слід розглядати одне з питань науки нотаріального процесу про співвідношення понять «вчинення нотаріальної дії» та «реєстрація нотаріальної дії». Так, О.В. Коротюк обґрунтовує необхідність чіткого доктринального розмежування понять «вчинення нотаріальної дії» та «реєстрація нотаріальної дії», виходячи з того, що реєстрація здійснюється після завершення відповідної нотаріальної дії та не входить до її змісту. На думку авторки, реєстрація має самостійне юридичне значення та спрямована на підтвердження факту вчинення нотаріальної дії. Водночас відсутність запису про таку дію в Реєстрі для реєстрації нотаріальних дій, за її позицією, унеможливує набуття нею юридичної сили. [2]. М. Німак, підтримуючи це положення, робить висновок, що: «нотаріальна дія є вчиненою з моменту проставлення на документі посвідчувального напису й скріплення його підписом та печаткою нотаріуса. А доказом її вчинення, як і передбачає Порядок вчинення нотаріальних дій, буде запис у Реєстрі для реєстрації нотаріальних дій» [3, с. 415].

У цьому аспекті варто також звернути увагу на те, що, відповідно до п. 2 глави 11 розділу I Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України (далі – Порядок) [4], нотаріальна дія вважається вчиненою з моменту внесення про це запису до Реєстру для реєстрації нотаріальних дій.

Аналізуючи це положення, В. Голобородько робить висновок, що: «вчинення посвідчувального напису є передостаннім етапом вчинення нотаріальної дії і передбачає, крім викладення тексту самого напису, проставлення реєстрового номера, підпису та печатки нотаріуса/відповідної особи. Останнім же етапом, на її думку, є реєстрація нотаріальної дії в Реєстрі для реєстрації нотаріальних дій» [5, с. 18], що загалом поділяється й І. С. Панченко [6, с. 43]. Наведені підходи науковців і практиків істотно відрізняються між собою, що свідчить про відсутність єдності у розумінні відповідних процесуальних питань. Така ситуація є небажаною, оскільки зумовлює доктринальну невизначеність нотаріальних процесуальних правовідносин і, як наслідок, може негативно позначитися на стабільності нотаріальної та судової практики.

У контексті визначення завершального юридичного факту як моменту припинення нотаріальних процесуальних правовідносин доцільно виходити з того, що такі правовідносини при-

пинаються у разі повної реалізації їхніми суб'єктами наданих їм прав і виконання покладених обов'язків, а також за умови досягнення мети відповідного нотаріального процесуального правовідношення.

Незважаючи на те, що нотаріальна дія, відповідно до Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, вважається вчиненою з моменту внесення про це запису до Реєстру для реєстрації нотаріальних дій, такий запис жодним чином не можна розглядати як юридичний факт, з яким закон пов'язує припинення нотаріальних процесуальних правовідносин. У цьому контексті заслуговує на підтримку позиція І.С. Панченко, відповідно до якої навіть після внесення запису до Реєстру для реєстрації нотаріальних дій нотаріус продовжує здійснювати окремі нотаріальні процесуальні дії, зокрема пов'язані з остаточним оформленням нотаріального акта. Так, наприклад, значна кількість нотаріальних актів (не лише посвідчувальні написи) містять напис (Зареєстровано в реєстрі за №___), що фактично означає, що остаточний нотаріальний акт оформлюється нотаріусом вже після внесення запису до Реєстру про реєстрацію нотаріальних дій. Хоча й ця позиція є неоднозначною, оскільки нотаріус номер реєстрації нотаріальної дії може взяти з реєстру відповідно до послідовності вчинення нотаріальних дій, а виходити з того, що до Реєстру для реєстрації нотаріальних дій може вноситися лише та дія, яка вчинена. Маємо також звернути увагу на ту обставину, що після внесення запису про вчинену нотаріальну дію до Реєстру для реєстрації нотаріальних дій нотаріус виконує, наприклад, ще й такі свої нотаріальні процесуальні обов'язки, як остаточне оформлення нотаріального акта, вручення відповідної кількості його примірників уповноваженим (належним) суб'єктам правовідносин, повернення суб'єктам правовідносин усіх оригіналів документів, які надавалися йому для вчинення нотаріальної дії тощо. Ці процесуальні дії можуть різнитися й залежно від тієї нотаріальної дії, яка вчинялася, особливо якщо відповідне нотаріальне провадження було багатоетапним. Так, наприклад, у такому нотаріальному провадженні, як прийняття на зберігання документів, нотаріальні процесуальні правовідносини не можуть вважатися припиненими, доки нотаріус не виконає свій обов'язок з повернення документів заявнику або уповноваженій особі.

Юридичні факти, які є підставою виникнення, зміни та припинення нотаріальних процесуальних правовідносин, досить часто потребують свого процесуального оформлення. У зв'язку з цим в даному аспекті привертає увагу така наукова проблема, як оформлення вчинення нотаріусом тих чи інших процесуальних дій, зокрема, шляхом винесення відповідного нотаріального акта. Так, для пересічних громадян видається неважливим те, чи правильно нотаріус оформив вчинене ним нотаріальне провадження. Проте з дрібниць, як комусь можуть здаватися правила оформлення та використання спеціальних бланків нотаріальних документів, складається загальне враження про достовірність вчиненого нотаріального провадження. Тому для більшості громадян нотаріальні процесуальні відносини завершуються з отриманням оплаченого і очікуваного ними нотаріального акта, а для нотаріусів – з моменту належного оформлення вчиненого провадження. При цьому останнє положення варто розцінювати як об'єктивний фактор, а позицію громадян – як суб'єктивний. Це можна аргументувати доводом, що помилка в нотаріальному акті призведе до необхідності її виправлення в нотаріальному або судовому порядку.

Вважаємо, що дискусії навколо виникнення, зміни і припинення нотаріальних процесуальних правовідносин зумовлені тим негативним фактором, що процедура діяльності нотаріусів чітко не визначена ні у Законі, ні у Порядку. Тому доволі багато наукових позицій обумовлено суб'єктивним сприйняттям тих чи інших положень законодавства, а також дискусій навколо правомірності або неправомірності дій нотаріусів. Однак достатньо розглянути правовідносини, регламентовані у ст. 64 Закону України «Про нотаріат» (далі – Закон), щоб визнати можливу трансформацію нотаріальних процесуальних правовідносин, коли частина спадщини відходить за фактичним розпорядженням нотаріуса, навіть у його інтересах, коли мова йтиме про покриття витрат, пов'язаних з повідомленням спадкоємців про відкриття спадщини [7]. У статті 64 Закону застосовується термін «розпорядження нотаріуса», але за змістовним значенням слова «розпорядження» в правовому контексті розпоряджатися може тільки власник, тому цей термін неприпустимий по відношенню до нотаріуса. Крім того, в цій нормі не персоніфіковано, відносно кого таке розпорядження застосовується нотаріусом. Якщо слідувати за ч. 2 ст. 64 Закону, то таке розпорядження може адресуватися банківській установі про здійснення переказу юридичній особі, що встановлює надгробок, але, на наш погляд, лише у випадку, якщо кошти було покладено на депозитний рахунок нотаріуса в банку в результаті вжиття заходів до охо-

рони спадкового майна. Якщо ж кошти знаходилися на рахунку спадкодавця, то нотаріус ними розпоряджатися не вправі. Більше того, про факти переказу коштів та бажання якоїсь громадської організації за місцем останньої роботи або проживання спадкодавця встановити йому надгробок за спадкові кошти мають повідомлятися спадкоємці, виконавець заповіту та інші заінтересовані особи, включаючи кредиторів.

Отже, вважаємо, що виникнення нотаріальних процесуальних правовідносин за участі окремих суб'єктів потребує винесення нотаріусом спеціального нотаріального акта, зокрема постанови, яка має застосовуватися в нотаріальних процесуальних правовідносинах і свідчити про виникнення, зміну, трансформацію та припинення нотаріальних процесуальних правовідносин. Але поряд з цим може використовуватися й розпорядження нотаріусами, яке застосовуватиметься у відносинах «нотаріус – банківська установа», де знаходиться депозитний рахунок нотаріуса.

У доктрині обґрунтовується підхід, згідно з яким здатність нотаріального акта породжувати правові наслідки свідчить про його юридичну природу як юридичного факту, що є результатом застосування норми права та зумовлює виникнення, зміну або припинення прав і обов'язків учасників відповідних правовідносин [8, с. 69]. З огляду на це нотаріальний акт доцільно розглядати також як результат виникнення нотаріальних процесуальних правовідносин.

Так, участь експерта в нотаріальному процесі може вважатися дискусійною, оскільки, як впливає з Порядку, нотаріусом проводиться опис спадкового майна і визначається вартість речей з урахуванням відсотка зносу. Згідно з п. 3.4. глави 9 Розділу II: «у разі незгоди з оцінкою спадкоємці вправі запросити спеціаліста-експерта або оцінювача. Оплата праці спеціалістів (експертів, оцінювачів) здійснюється спадкоємцями». В аналогічній правовій ситуації, а саме за п. 3.4. глави 9-1 Розділу II: «для проведення опису майна нотаріус може залучити спеціалістів, експертів». Отже, нотаріус має обґрунтувати таке запрошення, а точніше укласти з ним договір. І тут же він враховує наданий йому особою, яка подала заяву про опіку над майном, документ про вартість майна, визначену спеціалістом, експертом або оцінювачем. За логікою, саме у разі опису майна безвісно відсутньої особи експертів мають залучити заінтересовані особи хоча б тому, що тоді вони й будуть оплачувати послуги експерта, а не нотаріус, оскільки при вжитті заходів до охорони спадкового майна послуги експерта можуть бути компенсовані за рахунок спадкового майна. Крім того, варто усунути суто редакційну помилку, оскільки в п. 3.4. глави 9-1 Розділу II йдеться лише про спеціалістів, експертів, а в змісті цієї норми додаються ще й оцінювачі. Крім того, сутність поняття «експерт» слід сприймати як екстраординарну діяльність, а не широку оцінку майна, що, на наш погляд, має бути певним чином відображено у законодавстві. Зокрема, якщо нотаріус або заінтересовані особи не погодяться з оцінкою, проведеною спеціалістом, або спеціаліст не здатен її здійснити, то в такому разі до оцінки може залучатися експерт.

Водночас неприпустимим вважається використання у Порядку такого поняття: «...суб'єктом оціночної діяльності – суб'єктом господарювання приватної форми власності, виключним видом діяльності якого є оцінка для цілей оподаткування та нарахування і сплати інших обов'язкових платежів, які справляються відповідно до законодавства (у тому числі правочинів, що підлягають нотаріальному посвідченню та/або державній реєстрації), який отримав сертифікат суб'єкта оціночної діяльності за напрямом оцінки для цілей оподаткування та нарахування і сплати інших обов'язкових платежів, які справляються відповідно до законодавства, та інформація про якого включена до Державного реєстру оцінювачів та суб'єктів оціночної діяльності за напрямом оцінки для цілей оподаткування та нарахування і сплати інших обов'язкових платежів, які справляються відповідно до законодавства», що застосований у п. 1.11 глави 2 розділу II Порядку. Зокрема, використання такого поняття в постанові нотаріуса про залучення суб'єкта оціночної діяльності до участі в нотаріальному процесі займе багато часу і потребуватиме значних зусиль, що видається не зовсім виправданим. На нашу думку, положення щодо оцінювача має регламентуватися в окремій нормі, де має йтися про його статус, права та обов'язки у нотаріальному провадженні, вимоги, яким він має відповідати та відповідальність.

Варто погодитися з О.С. Снідевичем у тому, що: «з огляду на те, що діяльність нотаріуса (насамперед та, що породжує права чи обов'язки для осіб, які не беруть участі у вчиненні нотаріальної дії, у зв'язку з чим можуть навіть порушуватися права цих осіб) має бути формалізована, є необхідність оформлення і таких правових актів нотаріуса, якими вони, наприклад, витребовують докази (ст.ст. 4, 42, 46 Закону), відкладають вчинення нотаріальної дії (ст. 42 Закону), зупиняють нотаріальну дію (ст. 42, 46 Закону) тощо». Винесення постанов у цих та інших аналогіч-

них випадках надасть нотаріальним процесуальним правовідносинам правової визначеності, яка є характерною для будь-якого юридичного процесу. Така визначеність уможливить, наприклад, оскарження заінтересованими особами постанови нотаріуса до суду, що сприятиме ефективному захисту прав цих осіб у разі їх порушення з боку нотаріуса [9, с. 567]. На наш погляд, запропонований О.С. Снідевичем перелік можна розширити за рахунок постанови про залучення у нотаріальний процес окремих суб'єктів нотаріальних процесуальних правовідносин, і саме ці постанови можна було б розглядати первинними юридичними фактами, з яких би виникали нотаріальні процесуальні правовідносини.

На розвиток даної позиції вважаємо доцільним розглядати правовідносини не лише за схемою «нотаріус – певний суб'єкт правовідносин», а системно. Тобто спочатку слід визначати всіх заінтересованих осіб, пропонувати їм взяти участь у нотаріальному провадженні і лише після з'ясування всіх суб'єктів та їхніх інтересів вчиняти нотаріальне провадження. Це дозволить перед конкретизацією відповідних прав та обов'язків за звичною схемою визначати коло всіх заінтересованих осіб, а потім з'ясувати наявні між ними матеріальні та процесуальні зв'язки, а також їхнє ставлення (згоду чи заперечення) до вчинюваного нотаріального провадження. Зокрема, за п. 1.13. глави 2 розділу II Порядку: «У разі наявності заборони правочин про відчуження майна, обтяженого боргом, посвідчується лише у разі згоди кредитора і набувача на переведення боргу на набувача», але ж суб'єктний склад таких правовідносин значно ширший, а зміст набагато складніший. Тому без урахування інтересів усіх суб'єктів нотаріальних процесуальних правовідносин, як правило, матимуть місце правопорушення.

Висновок. Встановлено, що динаміку нотаріального процесуального правовідношення завершують юридичні факти, що тягнуть його припинення. Не дивлячись на те, що нотаріальна дія відповідно до Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України вважається вчиненою з моменту внесення про це запису до реєстру для реєстрації нотаріальних дій, такий запис жодним чином не можна розглядати як юридичний факт, з яким закон пов'язує припинення нотаріальних процесуальних правовідносин.

При визначенні завершального юридичного факту як моменту припинення нотаріальних процесуальних правовідносин слід виходити з того, що нотаріальні процесуальні правовідносини припиняються тоді, коли всі його суб'єкти реалізують у ньому свої права та виконають всі визначені обов'язки, а також коли буде досягнута мета цього правовідношення, закладена у його об'єкті, тобто досягнуті ті процесуальні наслідки, з приводу яких воно виникло. Цей факт залежить від виду того нотаріального провадження, яке вчинялося.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бондарева М.В. Особливості нотаріального процесуального правовідношення. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 4. С. 162-165. URL: <https://nasplib.isofts.kiev.ua/handle/123456789/23660>.
2. Коротюк О.В. Науково-практичний коментар Закону України «Про нотаріат». Х.: Право, 2012. 641 с. URL: http://pidruchniki.com/1595021047434/pravo/_reestratsiya_notarialnih_diy.
3. Німак М. Співвідношення понять «нотаріальна діяльність» та «реєстраційна діяльність нотаріуса». *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2017. № 865. С. 413-420. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/13436/65.pdf>.
4. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5 (у ред. від 02.12.2022). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12?find=1&text=%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F#w1_1 (дата звернення: 2.02.2026).
5. Голобородько В. Посвідчувальні написи в нотаріальному процесі. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2017. № 2 (92). С.17-20. URL: <http://yurradnik.com.ua/wp-content/uploads/2017/05/Goloborodko.pdf>.
6. Панченко І.С. Нотаріальні акти у процедурі нотаріального посвідчення договорів відчуження нерухомого майна. *Пріоритетні напрями модернізації системи права*. Матеріали

- науково-практичної конференції (м. Одеса, 17-18 травня 2019 р.). Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2019. С. 41-45.
7. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 року № 3425-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>.
 8. Снідевич О.С. Нотаріальний акт: поняття й ознаки. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 2. С. 68-71. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2013/02_2013.pdf.
 9. Теорія нотаріального процесу: Науково-практичний посібник /За заг. ред. С.Я. Фурси. К.: Алерта; Центр учбової літератури, 2012. 920 с.

Дата першого надходження рукопису до видання: 22.01.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.02.2026
Дата публікації: 05.03.2026

© Крижевська О.О., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0